

Ki viszi át a Szerelmet

Keserves csalódás hívta létre Nagy László költészetének meghatározó metamorfózisát 1953 táján. A *Tavaszi dalt* éneklő költő verseiből a világ rendjével harmóniában élő, az ember felszabadult kedvét daloló költő szólt. Ezeréves vágyak teljesülését ünnepelte őszinte örömmel. Éppen ezért kivételes mélységű a megrendülése, amikor rádöbben, hogy az út nem olyan egyenes, mint hitte, a diadalmas forradalom az eltékozlás veszélyével terhes. Alapvetően morális beállítottsága a megcsalatottság érzésével birkózva néz szembe az amorális nehezekekkel megterhelt korrall. Elkezdődik költészetében az a drámai küzdelem, amely lírájának mindmáig meghatározó alapvonása — bármily sokrétű teljesedés és változás ment is végbe benne azóta. A döbbenet a mélyebb világerzékelés és kifejezés sürgető igényét is hozta, ily módon az irdatlan szenvedés egy magasabb rendű líraiság feldajkálója lett költészetében. Az önálló lírai világkép megképződésének, megteremtésének tán legfontosabb motíválója.

A szabadságharc bukása láttán az örület felé sodródó Vörösmarty tragédiájához fogható Nagy László megrendülése, hangjának a „Most tél van és csend és hó és halál”-ra rimelő zaklatottsága, színeinek elsötétülése. De lírájában, világképében ez csak a látvány mérlege, csak a tények számbavétele. Ezzel az első pillanattól kezdve rendíthetetlenül szemben áll, s egyre jobban fölnöveszti magát a szocializmus legszebb eszméit tántoríthatatlanul őrző és értük harcoló költői én, aki „fönséges fejét bánat, bitangság fölé vágja”, s aki a legnehezebb órán is azt vallja, hogy „a drága szerelem nem hamvad el, / csupán komorabb lesz új csillagképe”. Ez az alapvetően társadalmi indítékú dráma két pólusúvá teszi Nagy László költői világképét, a rossz és a jó küzdelmét állítja középpontjába. A küzdelem világnívóvá nőtt, a költő megteremti kifejezésére állandó jelképeit, melyeket szinte kivétel nélkül a paraszti világkép elemeiből alkot. Természeti képek gazdagodnak így társadalmi jelentésű tartalmakkal. A líra újabb minőségét pedig az jelöli, hogy ezek a társadalmisággal bővült természeti képek a létezés egészének tükrévé válnak.

Az állandó motívumok — mint a dér, tél, csönd — a világ negatív vonásai jelképévé emelkednek. A csönd az ötvenes évek derekán daltalanná vált társadalom képe, de a versek szövetében egyértelmű a József Attila-i csöndmotívum közelsége, a társadalmi jelentésnek ismeretelméleti tágítása. A hidegség, a télképzet az élettelenséget, életellenességet jelenti, de általában a létezés pusztulásba fordulásának tendenciáját is. A *Rege a tűzről és a jácintról* apasírató soraiban is ilyen értelemben szerepel: „Most fáj nekem, hogy a tél a szájába veszi ujjaid.” Érzékleteset és elvonat, tárgyyszerűt és eszmeit egyesítenek magukban az eme látvánnyal szembeszegülő költői ént megjelenítő képek, jelképek is. De míg a világot festő képek jobbra a természethez kötődnek, a küzdő ember portréja leggyakrabban képi megjelenítés nélkül, közvetlen vallomásban, fogalmilag áll előttünk. Vonásai gyakran a gazdagon bemutatott negatív világ elleni tiltakozásképpen, csattanóként összegezve rajzolódnak ki. A költői én küzdelmes és elszánt különállása, protestálása evidencia, bővebb motívációt nem is kap. Aktivitása, elszántsága predestinációszerű. A csalódás, vesztesség- és pusztulásérzés szinte muszájherkulesi szerepbe kényszeríti a költőt: „Voltam én szelíd s muszáj, hogy legyek már bujtogató”, „konokan az élethez kötődöm” „gázolnom kell ami rút” — hangzanak tételszerűen az önvallomások. Csak nagyor erős hit lehet ilyen rendületlen a felháborító események láttán. Képtelenségnel tartja azt, ami történik, ezért kapcsolja hozzá a lehetetlenséget, nemcsak a társadalom; hanem a lét minden negatív mozzanatahoz. Kitűnő érzékkel vette észre Kis: Ferenc, hogy ez a „sokszor már mítoszi vitalitás a Nagy László-vers egyik legállan-

dóbb sajátsága". Az életet szerető, virágoztatni vágyó vitalitás motiválja lírájának alapvetően erkölcsi beállítottságát és eme erkölcsi parancsok sérthetetlen, biztos irányát. Innen eredeztethető lírájának egyetemes részvéte minden szenvedés iránt, s káromkodássá dühödő indulata minden pusztítás és aljasság ellen. Érvelése is ezért evidenciaérvényű. Parancsa és vállalása vitathatatlan erkölcsi hitelű. Talán ez a gyökere annak, hogy a költészetet varázserejű, igazságtevő hatalomnak tartja, olyan-
nak, amely eséllyel szállhat szembe a rontás és pusztítás erőivel, s képes arra, hogy a világot otthonossá és emberivé tegye. Ez a morális vitalitás nem ismer lehetetlent, nem köti magát az értelem azon felismeréseihez sem, melyek nem az életet szolgálják. Feltöri az értelem törvényeit, cáfolja a „halálos logikát”. Legnagyobb belső küzdelme azért van, hogy az értelem is szolgálójává legyen, hogy az élet törvényét a szellem törvényével összeegyeztesse. Az ötvenes évek második felében Nagy László költészetében a társadalom megoldatlan gondjaival és az emberi létezés kínzó kérdéseivel való küzdelemben a morális vitalitás erői szerveződtek csillagragyogású rendszerré. Olyan kétségeken nő úrrá ebben a poklokat járó küzdelemben a költő, melyek már-már léte értelméhez írtak kérdőjeleket. Ez a dráma egyre erősebb sodrású. 1952 és 1956 között — úgy tetszik — a költő ennek egy-egy mozzanatát jele-
nítette meg, 1956 után az újabb megpróbáltatások terhe alatt feszítette végsőkig, a szélsőségeknek mint életelveknek az ütköztetéséig. Az egyes mozzanatokot egyetemes összefüggések rendjébe illesztette. A költő diadalát pedig az bizonyítja, hogy az egyedi és az általános olyan dialektikáját képes megvalósítani, melyben az empirikus motívumok eszmeikkel gazdagodnak, az eszme pedig a konkrét mozzanattól evidenciaszerűen bontakozik ki. A vers hibátlan, öntörvényű teremtett világ, minden pontja „arhimédészi”. Élmény és kifejezés tökéletes harmóniája valósul meg benne. Ennek a remény elvét perlió nagy küzdelemnek összegző érvényű remekműve ez az 1957-ben keletkezett kis „dal”:

*Létem ha végleg lemerült
ki imád tücsök-hegedűt?
Lángot ki lehel deres ágra?
Ki feszül föl a szivárványra?
Lágy hantú mezővé a szikla-
cspókat ki öleli sírva?
Ki becéz falban megeredt
hajákat, verőereket?
S dült hiteknek kicsoda állít
káromkodásból katedrális?
Létem ha végleg lemerült
ki rettentí a keselyűt!
S ki viszi át fogában tartva
a Szerelmet a túlsó partra!*

A vers lírai szituációja egyértelművé teszi, hogy a költő megszólalását heveny drámai küzdelem előzi meg, melynek élmény- és érvrendszerét nem látjuk, de bizonyos, hogy a költő nagy kétségekkel birkózik. A küzdelem tetőfokán szakad ki belőle ez a monológ. Személyes léte kényszerű feladásának esélye merül fel előtte. A lét és nemlét dilemmája foglalkoztatja, a végső és teljes pusztulással néz szembe. Nyilvánvaló, hogy nemcsak a fizikai halál gondolata gyötri, a „létem ha végleg lemerült” sor tágabb értelmű ennél. A létezésről, tehát fizikai és szellemi tartományról egyaránt szó van. Nyomatékosan utal erre a szellemibb aspektusra a „végleg lemerült” kifejezés, hiszen a fizikai halál esetében funkciótlanná volna a véglegesség hangsúlyozása. A lemerüléshez is inkább az elhallgatás, egy bizonyos létezési formából való kimaradás képze-
te társul, ami a szó mítoszi holdudvara következtében természetesen a halállal is terhes. Az első sor negatív létperspektívája elsősorban mégis a költői létezés vagy nemlétezés gondjába, az elhallgatás esélyének döbbenetébe vezet. Válaszra nem váró költői kérdések sorát nyitja meg, s ezek a kérdések a

költő önjellemzését, életelveit és ars poeticáját fogalmazzák, hiszen arra kérdeznek rá, ami a költő létének lemerülése után gazdátlanná válna a világban. Azokat a cselekedeteket sorolják fel, melyek elmaradnának. A kérdésekben, melyek a vers folyamán evidenciaszerű parancsokká minősülnek át, Nagy László ekkori lírájának legjellemzőbb motívumaira ismerünk, költői egyéniségének alapvonásai tárulnak elénk.

Az ötvenes évek közepén Nagy László lírájában a személyi kultusz idejének torzulásait elszenvadó társadalom képét leggyakrabban a feszült csönd és a dermesztő hideg, a hirtelen jött ártó természeti csapás, a jégverés és deres táj, „dérverés” jeleníti meg. A májusfás piros örömeket a „ráfeszült hidegen a csönd a tájra” látványa váltja fel. A költő szenved ettől a csöndtől, mert ebben az elnyomottság érzése tárgyiasult. Az élet természetes mozgásával, melegségével ellentétes ez. Vele szemben a költő tücsökhegedűt imád, a spontán dallamokat kiírtó tendenciával szemben a legparányibb szépségeknek is fontos helyet tud az életben. A csönddel szembeni tiltakozása jeléül becsüli istenség gyanánt eme legparányibb, de tiszta és természetes zenét. Hiszen a tücsökzene csak akkor szólal meg, ha teljes a nyugalom, ha a létezés a maga természetes rendje szerint folyik, ha semmi sem zavarja. A teljes nyugalom kifejezéséként veszi át a tücsök „csendes birodalmát” Arany János *Családi körében*, Szabó Lőrinc pedig azért nevezi *Tücsökzenének* lírai emlékezése könyvét, s tücsköknek az egyes verseket, mert fél évvel Buda ostroma után — a pasaréti nyaréjszakában — a tücsökzene teremtette meg lelkében az emlékezés nyugalomát. Az egyes darabokban olyan boldogság kap hangot, mely a legszerűbb örömeink szimbólumává is vált. Nagy László verssora mélyebb sugárzású tehát, de a lényege — az élet legparányibb értékeinek megbecsülése és tisztelete — első látásra is nyilvánvaló. Ebbe a parányi képbe az élet harmóniájának követelése szövődik.

A következő kérdés társadalmi vonatkozása erősebb, egyértelműbb, mert a „deres ág” közvetlen utalás, hiszen a dér, dérütött rét, dérverés Nagy László lírájának 1952 és 1956 között állandó jelképei, a megcsalatottság, tékozlás költői szimbólumai. 1957-es gyűjteményes kötetének is a beszédes *Deres majális* címet adta. A kényszerű pusztulás eme „hideg” képzetéhez való költői viszony mindig az otthonossá, élettellivé varázsoló „melegítés” mozzanatában nyilatkozik meg. A deres és fagyos világgal szemben a költői megváltó szándék a tűz, a láng képzetéhez kapcsolódik. Ő az, akinek a „világ telével”, „vas-hidegével” veszekednie kell. Ő az, aki a reménytelenség hómezejére kiteszi a szívét „nagy tüzes pontnak”, s aki kísértések ellen szívét a „hatalmas naphoz” köti. Kiáll a télbe „a faggyal kötekedésre”. Máskor emlékek „melegítik” fázó gerincét. A kegyetlen világgal szemben menedékké növő szerelem számára „hajnaltüzes hajlék”. A költő lángként akart lobogni „fázókhoz egyre közelebb”. A *Havon delelő szívárvány* nagy jelentőségű záróképeiben is azoknak hódol, akik a „hegy havasába” viszik a „vicsorgó szívárványt”, s akik „anyái a tűznek, a vérnek”, munkájukkal elérik, „hogyan este a horgas aszu-ág / hegedüljön, / hogy az otthon, mint a nagyvilág, / ki ne hűljön, / hogy az ember az életet / újra kezdje, / ha szétzúllott a csillagok / égi kertje”. A láng és a deres ág gazdag jelentésű képeit a „lehel” ige vonatkoztatja egymásra — a költői szándékot oly igen érzéketlenül kifejezve. A lírai szituáció zaklatottsága fokozza éltető lánggá a lehetetet. A költőnek az a hite, hogy az élet nem fagyott meg végképp, dermedtségéből visszavezethető a teljes értékű létezésbe. Ilyen összefüggésben a „lehel” igéhez a létezésbe visszahívás képzelete több vonatkozásban is társul. Rálehelgetéssel dermedt kis állatot szokott az ember életre kelteni. A „lehel”-nek ily módon erős emberi vonatkozása van, hangsúlyosan emberi cselekvés. A deres ágra viszont a nap hozza az éltető meleget, a „lángot”. Így emelkedik a kép emberi aktusa a természeti erő hatásfokára, de közben megőrzi az emberi szándékosságot is. Ebben a képben immanensen már benne van az élet reménységének a hite, azé a reménységé, melyet Nagy László lírája a legfeketébb időben is töretlenül vállalt, s melynek átplántálása az emberek tudatába a legnehezebb és legnagyobb költői feladata, hiszen a megváltás ára az önfeláldozás, a megfeszülés.

Ennek a reménynek a költői jelképe a szivárvány. A motívum a Bibliából való. Az Úr a vízözön után vigasztalásképpen adta az emberiségnek a szivárványt, vele ígérve meg azt, hogy nem lesz többé vízözön. Ez a bibliai motívum aztán az idők folyamán irodalmi toposzá lett, a remény közkeletű szimbólumává. Nagy László bibliai eredetű képzetekben gazdag költészetében is ilyen értelmű. Korábban egyszerű jelentésű, de már magában hordja a későbbi gazdagabb tartalmak csiráját. *Tűz-szivárvány* című versében még szimpla jelkép, de már a költészet értelméhez kapcsolja a költő: a dal „legyen a szívek táján / örökös tűzszivárvány”. 1954-ben már közvetlenebb társadalmi vonatkozásban, s feszült drámai helyzetben, óriási küzdelem tétjeként jelenik meg, ekkor már *Havon delelő szivárvány*. Nagy László lírájában a szivárvány nem bibliai értelmű, nem a megszánt ember kapja, hanem a lehetetlennel is szembeesülő ember szerzi meg emberfeletti küzdelemben, poklokat legyőző önmegváltása eredményeképpen. Átalakította a költő ezt a bibliai motívumot, mint ahogyan a hasonlóképpen korán (*Zene az istállóban*) felmerülő Jézus-motívumnak is új értelmet adott. „Önjézusító” verseiben saját költői és emberi küzdelem kap hangot, a válságait lebíró költő a feltámadt Jézussal érzi magát rokonnak: „a kint, a halált is kibírtam ... s dacból fölemelkedtem”. Az önmegváltás mozzanatát hangsúlyozza, nem jön angyal a segítésére, maga fordítja a követ félre (*Csodák csodája*). Vallomásában írja: „A költő hiszi, hogy hatalma van. Ez eredendő vonás. Történelmünk elején a varázsló költő is volt.” Egybevág ezzel a *Rege a tűzről és a jácintról* lírai önvallomása, melynek szentsalád-motívumában a költő a „a fiú” szerepe, hogy a költészet isteni erejével perlekedjen a romlás ellen: „hiszem, van erőm a varázsoláshoz. / A versem érted kiáltoz”. Az édesanyához szólnak e sorok, aki a fiú számára a viharokban „csoda-szivárvány”, s akiért a fiú haragjában „megfeszül”. A *Csodák csodája* és a *Rege*... egyaránt 1956-ból való, a *Ki viszi át a Szerelmet* pedig 1957-ből. A szivárványra fölfeszülés képéből az éltető reménységért vállalt áldozat értelmét olvashatjuk ki. A költő veszteségek fölé emelkedő bizakodását és a költői erőbe vetett hitének nagyságát éppoly érzékletesen közvetítik a költői személyiség törekvéseihez hajlított mítoszi motívumok, mint a feladat emberfeletti méreteit, arányait.

Ez a három kérdés kivételes intenzitású költői képekben a legparányibb érték tisztelgetésétől a remény elvének kiküzdéséig ível a vers első kisebb szerkezeti egységeként. A következő rész újabb három kérdésből áll, s ezek párhuzamosak az első hárommal. Az intenzitásuk is egyre fokozódó, az ívelésük is hasonló: a természeti képektől vezetnek eszmei régiókba. Ez a második kisebb szerkezeti egység azonban nem megismétli kétszeres terjedelemben az elsőt, hanem lényeges új tartalmakkal bővíti azt, az első rész tovább fokozása és konkretizálása is egyszerre. Ez a hat kérdés alkotja a vers első nagy szerkezeti egységét. Emé „leltározó” gazdagságnak a végső mondanó szempontjából alapvető funkciója van. A vers alanyának a cselekvése intenzitásában tovább erősödik, teremtő ereje monumentálisra növekszik. Szenvedése is nagyobb. Termékenyebb és gondozottá, „lágú hantú mezővé” öleli a terméketlen és kietlen világot, a „sziklacsípőket”. Cselekvése a szeretet ölelő gesztusában nyilatkozik meg, küzdelmének, erőfeszítésének iszonyú nagyságát sirása jelzi, meg az az ellentét, amelyik a cselekvést kifejező ige és a cselekvés tárgyai között feszül.

Az első rész életre lehelő gesztusával párhuzamos az élet feldajkálása, „becézése”, a már „megeredt”, létre kelt élet felnevelése — a lehetetlen körülmények ellenére is. A *Ki viszi át a Szerelmet* kérdező-felszólító nyelvi struktúráját kikísérletező *Kinek fáj, emberek* című versében a költő éppen ennek az ápolásnak, törődésnek a hiányát panasolja: „Kinek fáj, emberek, / ha az élet ér-fala átfagy / s dörrenve megreped?” A termékenységre és a fizikai létezésre utaló képeket a harmadik kérdés dúsítja teljes világnyivá. A létezés fizikai szintjét az eszmeivel egészíti ki, s ennek veszélyeztetettsége váltja ki a vers legdrámaibb kérdését: „S dült hiteknek kicsoda állít / káromkodásból katedrális?” A szivárványmotívummal párhuzamos ez a kép, nagyobb izzását a személyesség minden eddigénél erősebb megnyilatkozása, az egyszer már megteremtett érték eltékozlásának a veszélye magyarázza. A végsőkéig fokozott feszültséget a keményen pattogó, eleve feszültségből kipattanó vagy feszültségben

képződő zár-, rés- és pergőhangok gyakorisága is sugallja. A kérdőszó pedig dühös segélykiáltássá hevül: „kicsoda?” Az eddigi kérdészuhatag képei is feszültségre épültek. A kérdésekben keresett személy mindig szélső pólusokat társított össze, mindig negatívát változtatott pozitívvá. A fagy, halál, reménytelenség, terméketlenség, vad-ság, kietlenség ellenében a meletet, az életet, reményt, termékenységet, otthonosságot teremtetten meg. A kérdések mindig azt keresték, aki ezt a pozitív irányulást az élet minden dolgában képviseli. A szélső pólusok közötti távolság és feszültség mégis itt a legnagyobb, az ellentétek többszörösek, összetettek. Kivételes erejű telitalálattal jellemzik azt a költői léthelyzetet, bonyolult drámát, mely Nagy Lászlót az ötvenes évek derekán, főként pedig közvetlenül az 1956-os tragédia után gyötörte. Reményeinek megcsalatosítását — utaltunk már rá — legtöbbször a természeti csapások képeivel fejezte ki. „Micsoda dulás volt itt” — írja a *Gyöngyszoknyában*, s ugyanott a hit megőrzését is tanúsítja: „S mégis: amiket a szív s ész gyönyörűen eregettek, / ábrándok, tervek sárba lesújtva nem lehetnek!” A „dulás”-nak már ekkor emberi vonatkozása van. A „dült hitek” kifejezés viszont közvetlen utalás a szocializmus szép, éltető eszméjére, melyet a költő a személyi kultusz éveiben megcsúfoltnak, összedúltnak ítél. Az eszmény és akkori megvalósulása közötti szédítő különbség nem az eszményt rombolja le benne, hanem az eszmény nevében elkövetett, az eszmény eltékozlását eredményező tettek ellen lobbantja nagy haragra. A veszteség-érzésből fakadó szomorúság és a tehetetlenség dühe, a szokimondó dac és szembe-szegülés hangja változik ekkor lírájában. Legtöbbször egyetlen versen belül is. Ez a **teremtő** és dühös keserűség magyarázza a vers legmélyebb zengésű, legnagyobb feszültségű képét, melyben az ellentétes képzeteket kifejező szavak alliterációja is fokozza a hatást: „káromkodásból katedrálist”. Nemcsak a hit megőrzéséről van tehát szó, katedrálist kell neki állítani, kiteljesíteni, fölvirágoztatni kell. A „dült hitek” kifejezés — a többes szám révén — mindezt általánosabb szintre is emeli, az aktuális társadalmi vonatkozásokat az egész emberi létezés és történelem viszonylatába is beállítja. Az első nagy szerkezeti egység heveny drámaiságú kérdéssorozata ezzel a végsőkéig feszített képpel zárul. Rendkívül gazdag tárgyi világ és sokrétű, de mindig evidenciaszerűen fontos akció képe villant fel. Valamennyi cselekvésnél fontosabb, és nagyobb erőfeszítést kíván ez az utóbbi, hiszen totális ellentéteket kell egyforma minőségűvé teremteni: káromkodásból kell katedrálist állítani.

A vers utolsó négy sora — a másik nagyobb szerkezeti egység — mégis képes tovább tágítani ezt a világot. Nemcsak a költői léthelyzet negatív perspektívájának megismétlésével éri ezt el, hanem azzal is, hogy az első rész gazdag látványából konzekvenciaként erkölcsi törvényt állít újabb szemléletes, parancsoló képekben. Kérdőmondatai végképp átminősülnek felszólítóakká. Az írásjelek is jelzik ezt, de az etikai imperatívuszok továbbra is kérdező struktúrájú mondatokban szólnak meg. Ezek a kérdezve felszólító mondatok a vers első szakaszának gazdag látványát, képeit, akcióit azzal emelik még tovább, hogy a bennük megütköző két alapvetet szembe-sbesítik, a rosszat és a jót, a halált és az életet. Rettentik a pusztítást, és megóvják, mentik azt, ami a lét megváltását jelenti.

A keselyű a rossznak, pusztulásnak, igazságtalan szenvedésnek a jelképe. Az emberek pártfogója, Prométheusz ellopta az égből a tüzet, hogy vele az embereket az állatvilág fölé emelje. Ezért a „lopásért” kapta a kegyetlen büntetést: időtlen időig egy zord sziklához láncolva kellett szenvednie a nyár hevét, a tél hidegét, s közben májából sas lakmározott. Az irodalomban ezért a szenvedés és pusztítás jelképe a keselyű. Petőfi a nép szenvedéséért, kitaszítottágát fejezi ki vele: „Ott fekszik, mint egy új Prometheus, / Évezred óta a bilincsre-vert nép, / És rája máját a sas-keselyű.” A Nagy László életérzésével mély rokonságot mutató Vörösmarty-vers, *A vén cigány* is a „lázadt ember vad keserveit”, „Prometheusz halhatatlan kínját” idézi meg a „keselynek szárnya csattogása”-val. Arany János a Prométheusz-mítosztól eloldja, a hatalmas pusztítás és pusztulás képzetét társítja hozzá: „Azér vijjog a keselyű, / Azér szállong turul s ölyü, / Mert holnap ilyenkor, halott / Százezzeivel fog veszni ott.” Nagy László verse — miként a bibliai szivárványkép esetében is láttuk —, a keselyűmotívummal is gazdag mitológiai és népi képzetkört modernizál, tölt

meg új értelemmel. Félelmesen elijeszti, „rettenti” a keselyűt, a pusztítás dögmadarát, ezáltal védi, megmenti az áldozatsorsra kárhozott értékeket. Az erős hangzás is (k, r, t, s hangok) kiemeli a küzdelem heveny voltát és a tét nagyságát, mint ahogy a „káromkodásból katedrális” képnél is láthattuk. A költő a versben kétszer kapcsolja „s” kötőszóval is az egymással összefüggő kérdéseket, hogy ezáltal jelezze a látszólag egymástól távoli jelenségek közeli rokonságát, ikerkapcsolatát. A mondatstruktúrák különleges egyszerűsége, valamint a hang-, rím- és ritmikai hatások gazdagsága mellett ezek a gyorsító kapcsolások is szembetűnővé teszik a vers világának tágasságát, rendkívüli arányait, s ugyanakkor zárt, szigorú, katedrális-szerű felépítését. Az egyes motívumok szorosan kapcsolódnak egymáshoz, s együtt teljes világot képeznek. Az életet óvó, „becéző” tartáshoz hozzátartozik a „hitek” feltétlen őrzése és ápolása. A pusztulás elrettentése, elijesztése éppily közvetlenül jelenti már az élet értékeinek védelmét. Azoknak az értékeknek, melyeket át kell vinni „a túlsó partra”, ki kell menteni veszélyeztetett léthelyzetükből, az ellenükre törő körülményekből.

Melyek ezek az értékek, mit jelent az ezeket összegző fogalmi szimbólum, a „Szerelem?” Szinte fölösleges a kérdés, hiszen eddig mindig erről volt szó, ennek foglalata, leltára a vers. Elvontan a „jó” princípiumának nevezhetnénk, de nem elvont jóságról van szó, a vers minden eleme a konkrétból, a közvetlen élményből és látványból emelkedik egyetemesebb jelentésekhez. Az élmény és az eszme együtt szólal meg, s ez rendkívüli mértékben megemeli mindkettőnek az érvényét. A „Szerelem” annak az életelvnek, világnézetnek, cselekvő meggyőződésnek a jelképe, mely a vers világában teremtő módon nyilatkozik meg: imád, lehel, fölfeszül, ölel, becéz, állít, rettent. Mindig azt teszi, amit a makulátlan emberi erkölcs jegyében tennie kell. Szerepe nemcsak a megőrző, hiszen minden akciójában a teremtés mozzanatát fedezhették fel. Nem emléket, hanem katedrális állít. Az élet, a mindenség szerelme ez. Ítélező, jót és rosszat a világ őselvéig szétválasztó szándék és cselekvés. Ezt a tiszta és kemény, dacos emberséget menti át a költő „fogában tartva” a „túlsó partra”. Ez is rendkívül érzékletes kép. Az állat szokta a kölykét a szájába fogva átvinni a folyón, vagy szédült otthonából új környezetbe menteni. Önmagánál is jobban óvva, maga fölé tartva. Sértetlenül és abszolút biztonságban, hogy jobb körülmények közé mentse a még tehetetlent.

A versben feltáruló világos és gazdag tartalomnak a kompozíció lényegbevágóan fontos része. Ez teszi egyértelművé, hogy Nagy László ars poeticája a vers, ez világítja meg a költemény akcióit végző lírai személyiséget, s ez tanúsítja ennek a személyiségnek a rendkívüli kétélyeit a versben megmutatott eszme további sorsát illetően. A „Létem ha végleg lemerült” időhatározói mellékmondat nyitja a vers mindkét nagyobb szerkezeti egységét, a kérdések sorát. Ebből a mondatból nyilvánvaló az is, hogy a jövőben kérdésessé vált teremtő cselekvést most, létének lemerülése előtt, a kérdéseket föltevő költő vállalja és végzi. Létének ez adja a célját és az értelmét. A kérdések minősége és intenzitása pedig nem hagy kétséget afelől, hogy a beléjük foglalt teremtést végezni kell, sőt mindenkinek végeznie kellene. De vállalja-e mindenki, vagy legalább egyetlen halaki is? Ez a költő legnagyobb kétsége és fájdalma. Ezt nem látja biztosítva. Emiatt csap fel „titáni” indulata és őrijító keserűsége. Kérdései ezért felhívások és vádak is egyben. Hiszen képtelenség, hogy evidenciák vállalására nem akad ember, nem indul a társadalom. Pedig a létezés értelme forog kockán, egy pillanatra sem lehet vitás, hogy a Szerelmet át kell vinni a túlsó partra.